

MAMLAKATIMIZDA MEDIA BOSHQARUV TIZIMINI TADQIQ ETISH TAHLILI

Mamasoatov Dilshod Ravshanovich

O‘zbekiston jurnalistika va ommaviy kommunikatsiyalar universiteti
kafedra mudiri i.f.f.d, PhD.

Zakirova Sevara Begzodovna

O‘zjoku magistranti

ANNOTATSIYA

Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan bunday iqtisodiy islohotlarning muvaffaqiyati ko‘p jihatdan davlat tasarrufidan chiqarilgan mulklarni samarali tarzda qayta harakatga keltirish, qo‘shma korxonalar tuzish, korxonalarni aksiyadorlik jamiyatlariga aylantirish, ayniqsa, kichik hamda xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishga bog‘liqdir. Shu asosda davlat tasarrufidagi aksariyat korxonalar va tashkilotlarni aksionerlik jamiyatlariga aylantirish orqali iqtisodiyotning media boshqariluvchi bo‘g‘inlarini tashkil etishga alohida ahamiyat qaratilmoqda.

Kalit so‘zlar: Media boshqaruv, media kompaniya, investitsiya jozibadorligi, kooperatsiya jarayonlari, korxonaning bozor qiymatini oshirish.

Hozirgi vaqtda jahon miqyosida media boshqaruv sohasida jadal rivojlanish kuzatilmoqda. Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlardan ko‘zlanayotgan asosiy maqsad mulkiy xilma-xillik asosida iqtisodiy faoliyatni yanada jadallashtirish, mulklarni davlat tasarrufidan chiqarib, nodavlat sektorga o‘tkazish va shu orqali turli o‘z-o‘zini boshqaruvchi xususiy iqtisodiy xo‘jalik birliklarini vujudga keltirish ekanligi bugungi kunda hech kimga sir emas. Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan bunday iqtisodiy islohotlarning muvaffaqiyati ko‘p jihatdan davlat tasarrufidan chiqarilgan mulklarni samarali tarzda qayta harakatga keltirish, qo‘shma korxonalar tuzish, korxonalarni aksiyadorlik jamiyatlariga aylantirish, ayniqsa, kichik hamda xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishga bog‘liqdir. Shu asosda davlat tasarrufidagi aksariyat korxonalar va tashkilotlarni aksionerlik jamiyatlariga aylantirish orqali iqtisodiyotning media boshqariluvchi bo‘g‘inlarini tashkil etishga alohida ahamiyat qaratilmoqda. Buning samarasi esa iqtisodiyotni liberallashtirish, tarmoqlarda media boshqaruvning bozor tamoyillarini joriy etish, qulay ishbilarmonlik muhitini shakllantirish borasida ko‘rilayotgan chora-tadbirlar misolida ko‘zga yaqqol tashlanyapti. Vaholanki, pandemiya keltirib chiqargan jahon moliyaviy-iqtisodiy

inqirozi hamon davom etayotgan, bozorlarda talab keskin kamayib, kon'yunkturaning beqarorligi, investitsiya faolligining susayishi kabi omillar ko'pgina davlatlar iqtisodiyotiga salbiy ta'sir ko'rsatayotgan bir paytda yurtimizda bunday ijobiy o'zgarishlarga erishilayotgani quvonarlidir. Darhaqiqat, keyingi yillarda iqtisodiyotning mutlaqo yangi tarmoqlariga asos solish, ayniqsa, ularni boshqarish uslublarini zamonaviylashtirishga ustuvor ahamiyat berilmoqda. Media sohasini ham rivojlantirish strategiyasi va samarali boshqarish borasida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoevning 2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi muhimdir. Davlatimiz rahbari majlisda ana shu haqda to'xtalib, boshqaruv tizimidagi prinsip va yondashuvlarni tubdan o'zgartirishimiz uning haqiqiy bozor munosabatlariga mos kelishini ta'minlash hamda konservativ qarashlardan voz kechishda katta hissa bo'lganligini, lekin butun dunyoda aktsiyadorlik jamiyatlarini tashkil etish va ishni media tarzda boshqarish asosiy usul, deb topilgan bir paytda bizda bu borada amalga oshirilayotgan ishlar qoniqarli emasligiga, hali oldinda bajarilishi lozim bo'lgan vazifalar ham talaygina ekanligiga alohida urg'u berdi. Media boshqaruv usuli bozor iqtisodiyotiga o'tishning muhim sharti ekanligi, bu borada rivojlangan davlatlar tajribasini o'rganish hayotiy zaruratligi, ayniqsa, sohaga puxta bilimga ega bo'lgan zamonaviy menejment hamda marketing usullarini amalda qo'llay oladigan yosh mutaxassislarni jalb etish masalalari dolzarb ekanligi aytib o'tildi.

Ayni vaqtda mamlakatimiz bosib o'tgan taraqqiyot yo'lining chuqur tahlili, bugungi kunda jahon bozori kon'yunkturasi keskin o'zgarib, globallashtirish sharoitida raqobat tobora kuchayib borayotgani davlatimizni yanada barqaror va jadal sur'atlar bilan rivojlantirish uchun mutlaqo yangicha yondashuv hamda tamoyillarni ishlab chiqish va ro'yobga chiqarishni taqozo etmoqda. Bugungi kunda samarali media boshqaruv tizimi investitsion qarorlar qabul qilishda hal qiluvchi omil sifatida qaralmoqda va shu jihat sabab media boshqaruv tizimi mavjud bo'lmagan kompaniya raqobatbardosh va investitsion jozibador bo'lish uchun bozorning to'liq ishtirokchisiga aylanish imkoniyatiga ega emas. Jahon amaliyotida so'nggi o'n yillikda media boshqaruvga bo'lgan bunday jiddiy e'tiborning asosiy mezonini investorlar uchun yanada xavfsizroq va qulay muhit yaratish istagi hisoblanadi.

Amalga oshirilgan tadqiqotlar va o'rganishlar shuni ko'rsatmoqdaki iqtisodiyotdagi tarkibiy islohotlarni yanada chuqurlashtirish, korxonalarining investitsion faoliyatini yanada jonlantirish, xorijiy investitsiyalarni, avvalo to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni keng jalb etish va ulardan samarali foydalanish, ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish, texnik va texnologik qayta qurollantirish, yangi ish o'rinlarini shakllantirish va shu asosda milliy iqtisodiyotimizni barqaror va jadal rivojlantirishni ta'minlash maqsadida respublika byudjetidan katta miqdorda

mablag'lar ajratilmoqda. boshqaruvni isloh qilish orqali to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilish uchun qulay muhit yaratish, kompaniya samaradorligini oshirish, aktsiyadorlik jamiyatlarida ta'minlovchi muassasalar faoliyatining ochiqligi va shaffofligini oshirish, ularning salohiyatli investorlarga, jumladan, chet ellik hamkorlarga jozibadorligini ko'rsatib berish, boshqaruvning zamonaviy uslublarni joriy etish, boshqaruv, strategik boshqarishda aktsiyadorlarning rolini mustahkamlash, kompaniyalar iqtisodiyotining barqaror o'sishini ta'minlashlashga xizmat qilishi kerak. Bugungi kunda mustaqil Markaziy Osiyo davlatlaridan biri bo'lgan O'zbekiston boshqaruv tizimini isloh qilish va takomillashtirishga rahbarlik qildi va islohotlar dasturini amalga oshirish natijasida mamlakat boshqaruv tizimiga sezilarli o'zgarishlar kiritildi. Shunga qaramay, boshqaruv sohasidagi so'nggi o'zgarishlar va yaxshilanishlarga qaramasdan, boshqaruv amaliyoti boshqaruvning global tamoyillariga muvofiq amalga oshirilganligini bilmaymiz. Ta'kidlash lozimki, O'zbekistonda boshqaruv islohotlari jadal sur'atlar bilan amalga oshirilayotgan bo'lsa ham, boshqaruv tizimida bir qator hal etilmagan muammolar yuzaga keldi. Eng asosiy muammo - davlat asosiy aktsiyador bo'lgan aktsiyadorlik jamiyatlari. Boshqaruvni yanada rivojlantirish zarurati, uning yordamida ijobiy natijalarga erishish mumkinligi bilan bog'liq:

- Media kompaniyaning investitsiya jozibadorligini oshirish;
- moliyaviy resurslarni uzoq muddatli sarmoyalashga tayyor investorlarni jalb qilish;
- faoliyat samaradorligini oshirish;
- korxonaning bozor qiymatini oshirish;
- kapital bozorlariga kirishni osonlashtirish;
- kompaniyaning obro'si va obro'sini yaxshilash.

Bundan tashqari, tashkilot amaliyotida boshqaruvning asosiy tamoyillarini joriy etish va faol ravishda qo'llash bevosita iqtisodiy samara berishi mumkin. Mavjud boshqaruv tizimini takomillashtirish orqali mahalliy media biznes tuzilmalari o'z aksiyalari narxiga qo'shimcha mukofot puli olishni kutishlari mumkin, ularning miqdori 20 dan 50% gacha o'zgarib turadi.

Hozirgi vaqtda O'zbekiston kompaniyalarining boshqaruv amaliyotini takomillashtirishning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

- xalqaro tajribani tarqatish;
- mulkdorlarning huquqlari va manfaatlarini himoya qilishni normativ-huquqiy tartibga solishda faol ishtirok etish;
- sarmoyalarni jalb qilishga e'tibor qaratish. Buning uchun quyidagi yo'nalishlar bo'yicha bir qator tadbirlarni o'tkazish maqsadga muvofiqdir:

1. sertifikatlanmagan qimmatli qog'ozlarni noqonuniy hisobdan chiqarilishining oldini olishning samarali mexanizmini shakllantirish; 2. oshkoralik va oshkoralik tamoyilini tarqatish;

3. oddiy aksiyalarning 30 foizidan ko'prog'ini sotib olish tartibini shakllantirish va aniqlashtirish orqali sotib olishning qat'iy qoidalari va tartiblarini ishlab chiqish;

4. yuridik shaxslarni tashkil etish va tugatishning amaldagi tartibini modernizatsiya qilish;

5. direktorlar kengashini shakllantirish jarayoniga oydinlik kiritish;

6. kollegial yoki yakka organning boshqaruv funksiyalarini taqsimlash modellari va strategik boshqaruviga nisbatan o'zgaruvchanlik prinsipini amalga oshirish;

7. korporatsiya ichidagi nizolarni hal qilish mexanizmini takomillashtirish. Bugungi kunda ushbu tadbirlarni amalga oshirish bo'yicha bosqichma-bosqich ish olib borilayotgani haqida bahslashish mumkin. Shunday qilib, zamonaviy sharoitlarda boshqaruv alohida ahamiyatga ega. Har bir o'zini hurmat qiladigan kompaniya ilmiy uslub va innovatsion texnologiyalarga asoslangan holda samarali boshqaruv tizimini shakllantirishga majburdir. Bu nafaqat korporatsiya ichida ijobiy natijalarga erishish, balki xalqaro darajaga chiqish, ishlab chiqarish va boshqarish samaradorligini oshirishga imkon beradi. 1999 yilda iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD) tomonidan tasdiqlangan, bozor iqtisodiyoti rivojlangan mamlakatlar guruhini birlashtirgan maxsus hujjatda «iqtisodiy samaradorlikni oshirishning muhim elementlaridan biri bu boshqaruvdir, jumladan, kompaniya boshqaruv (boshqaruv, ma'muriyat), uning direktorlar kengashi (kuzatuv kengashi), aksiyadorlar va boshqa manfaatdor shaxslar (manfaatdor tomonlar) o'rtasidagi munosabatlar majmuasi. Shuningdek, boshqaruv kompaniyaning maqsadlarini shakllantirish mexanizmlarini, ularga erishish vositalari va uning faoliyati ustidan nazoratni belgilaydi. " boshqaruv tizimining o'ziga xos xususiyatlari asosan umumiy iqtisodiy omillar, davlat siyosati, raqobat darajasi, huquqiy va iqtisodiy muhitning o'ziga xos xususiyatlari, ishbilarmonlik odob-axloqi va korporatsiyaning jamiyat oldida, masalan, ekologiya sohasidagi ijtimoiy mas'uliyatini anglashi bilan belgilanadi. Jahon banki tomonidan belgilangan samarali boshqaruv tizimining belgilari:

1) kompaniya faoliyati, menejerlar faoliyatini monitoring qilish jarayoni va natijalari to'g'risida moliyaviy va boshqa ishbilarmonlik ma'lumotlarining shaffofligi;

2) barcha aksiyadorlarning huquqlari va manfaatlarini himoya qilish va ta'minlash;

3) korporatsiya direktorlarining strategiyasini belgilashda, biznes-rejalarni tasdiqlashda, boshqa muhim qarorlarni qabul qilishda, agar kerak bo'lsa, menejerlarni tayinlashda, monitoring qilishda, menejerlarni almashtirishda mustaqilligi;

4) moliyaviy oqimlarni (foyda) va shu bilan birga aktsiyadorlarga to'lovlarni maksimal darajada oshirish.

Boshqaruv xalqaro tamoyillari quyidagicha ifodalanadi. Yevropa tiklanish va taraqqiyot banki (YTTB) amaliyoti va oqilona ishbilarmonlik me'yorlari. Bu hujjat 1997 - yil Yevropa tiklanish va taraqqiyot banki tomonidan —Kupere end Laybrandll kompaniyasi bilan birgalikda kompaniyalarga nufuzli kreditorlar va investorlar tomonidan investitsiya qarorlari qabul qilishda qaysi jihatlar ko'proq hisobga olinishini yaxshi tushunish maqsadida tayyorlangan. YTTB amaliyoti va oqilona ishbilarmonlik me'yorlariga muvofiq kompaniyalarga manfaatdor tomonlar bilan o'zaro munosabatlarda quyidagi tamoyillarga amal qilish tavsiya etiladi:

1. Mijozlar bilan o'zaro munosabatlar:
2. Xodimlar bilan o'zaro munosabatlar:
3. Ta'minotchilar bilan o'zaro munosabatlar:
4. Jamoatchilik bilan o'zaro munosabatlar:
5. Davlat organlari va mahalliy hukumatlar bilan o'zaro munosabatlar:

Kompaniyaning aktsiyadorlar bilan o'zaro munosabatlari eng muhim ahamiyatga ega. Shu boisdan oqilona ishbilarmonlik me'yorlarida quyidagi tavsiyalar mavjud: Yevroaksiyadorlar boshqaruvi asosiy tamoyillari 1990 - yil Yevropa aktsiyadorlar assotsiatsiyalari Konfederatsiyasi tashkil qilingan bo'lib, uning tarkibiga sakkizta milliy aktsiyadorlar assotsiatsiyasi (Belgiya, Buyuk Britaniya, Germaniya, Gollandiya, Daniya, Ispaniya, Fransiya va Shvetsiya) kirgan. Tashkilotning asosiy vazifasi – Yevropa Ittifoqi alohida aktsiyadorlarining manfaatlarini ifodalash, mayda aktsiyadorlarni himoya qilish, kapitallar bozori ochiqligini ta'minlash, Yevropa kompaniyalarida aktsiyadorlik kapitali qiymatini oshirish, boshqaruv masalalarini qo'llab - quvvatlash hisoblanadi. Yevropa Ittifoqi Hamkorligi Tashkiloti (YIHT)ning beshta tamoyili asosida Evroaksiyadorlar o'z dasturlarini, boshqaruv asosiy tamoyillarini ishlab chiqqan bo'lib, unda kompaniya maqsadlari, ovoz berish huquqlari, qo'shib olishdan himoya qilish, axborot huquqi va direktorlar kengashining roliga nisbatan qator tavsiyalar aks ettirilgan. Aktsiyadorlik harakatining rivojlanishida institutsional investorlar, masalan, AQSHda eng yirik va faol pensiya fondlaridan biri bo'lgan CalPRES (California Public Employees' Retirement System) muhim rol o'ynaydi. Bu fond 80 - yillarning boshlarida tashkil etilgan bo'lib, Amerika moliya bozorida harakat qilishdan tashqari xorijiy kompaniyalarga investitsiyalar kiritadi. 1996 - yil CalPRES e'lon qilgan boshqaruv global tamoyillari quyidagilardan iborat:

1. Hisobot berish

- direktorlar Kengashi yoki Kuzatuv kengashi aktsiyadorlar oldida hisobot berishi lozim; - direktorlar Kengashi menejmentni nazorat qilish imkoniyatiga, investorlar esa direktorlar Kengashini nazorat qilish imkoniyatiga ega bo'lishlari lozim;

- menejmentni mukofotlash kompaniya faoliyatining uzoq muddatli natijalari bilan bog‘liq bo‘lishi lozim.

2. Shaffoflik

- global raqobatli bozorlar kompaniyalar taqdim etayotgan axborotning ishonchliligi va shaffofligiga bog‘liq bo‘ladi;

- kompaniyalar buxgalteriya hisobi xalqaro andozalarini tan olishlari lozim;

- kompaniyalar aksiyadorlar oldida eng yaxshi amaliyot kompaniya kodeksiga amal qilish haqida hisobot berishlari lozim.

3. Adolatlilik

- kompaniyalar minoritar aksiyadorlarni hurmat qilishi lozim. Ular barcha aksiyadorlarga nisbatan adolatli munosabatni ta’minlashlari lozim;

- bitta aksiya uning egasiga umumiy yig‘ilishda bitta ovoz huquqini beradi. 4.

Ovoz berish usullari

- ishonch qog‘ozlari aniq, qisqa bo‘lishi va aksiyadorlarga mos keluvchi axborot taqdim etishi lozim;

- aksiyadorlarning shaxsan yoki ishonch qog‘ozi asosida berilgan barcha ovozlari rasman hisoblab chiqilishi va e’lon qilinishi lozim;

5. Eng yaxshi amaliyot kodekslari

- barcha bozorlar kompaniya menejmenti va direktorlari ularga amal qilishi mumkin bo‘lgan mos keluvchi eng yaxshi amaliyot kodekslarini ishlab chiqishi lozim;

- kompaniyalar eng yaxshi amaliyot kodekslarida bayon qilingan tamoyillarga amal qilishlari lozim; Respublikamizda bugungi kunda qo‘llanilayotgan asosiy tamoyillarning negizida xalqaro tan olingan andozaviy tamoyillar yotadi. Aksiyadorlik jamiyatining boshqaruv tizimi boshqaruv tamoyillarining amalga oshishini ta’minlashi zarur. Afsuski, bugungi kunda mavjud muammolardan biri, ko‘pchilik aksiyadorlik jamiyatlarining rahbariyati va menejerlari tomonidan biznesni boshqarish bo‘yicha ilg‘or xorijiy tajribani yetarli darajada o‘rganilmaganligi, shuningdek mazkur muammo nazorati hamda korxonada faoliyatini boshqarish organlari tomonidan kompleks yondashuvning yo‘qligi kooperatsiya jarayonlariga salbiy ta’sir ko‘rsatmoqda. Mazkur nazorat va boshqaruv organlari aksiyadorlik jamiyatlarini boshqarish jarayonlarini realizatsiya qilishning o‘ziga xos tomonlarini yetarlicha hisobga olmayaptilar. Yuqorida bayon etilganlardan shu xulosa kelib chiqadiki, bugungi kunda boshqaruvning barcha mamlakat kompaniyalari uchun qo‘llanilishi mumkin bo‘lgan yagona modeli mavjud emas. Ko‘plab rivojlangan va o‘tish davri iqtisodiyotiga asoslangan mamlakatlar turli modellarning alohida qismlarini kombinatsiyalash variantidan foydalanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI: (REFERENCES)

1. Вартанова Е.Л. Диллеми и динамика журналистского образования//Журналист. Феврал 2016 №2, 61-65с.
2. Вартанова Е.Л. Об интегративной тселостности журналистского текста // Меди@лманах. 2016. №6. С. 8-10.
3. Gurevich S.M. Ekonomika SMI. M., 1999.
4. Дмитровский А.Л. Экзистенциальная теория журналистики: попытка метатеории // Знак: проблемное поле медиаобразования. 2012. №2 (10).
5. Do‘stmuhammad X. Axborot — mo‘‘jiza, joziba, falsafa. –T.: “Yangi asr avlodi”, 2013. 279-bet.
6. Do‘stmuhammad X.Ommaviy axborot vositalarini rivojlantirishning demokratik andozalari. – T.: “O‘zbekiston”, 2005. 47-bet.
7. Засурский Я.Н. Коммуникатсия в обществе знаний. Российская журналистика: 2008-2013. М. : МедиаМир, 2013. 296 с.
8. Засурский Я.Н. Журналистское образование // Вестник Московского университета. Сер. 10. Журналистика. 2006. №4. С. 3-8.
9. “Iqtisodiy gazeta” gazetasining 2018 yildagi sonlari.
10. Ким М.Н. Основы творческой деятельности журналиста: учебник для вузов. — СПб.: Питер, 2011. — 400 с.
11. Климов Е.А. Образ мира в разнотипных профессиях. Уч. пособие — М.: Препринт. Ф-т психологии МГУ, 1993.
12. Лозовский Б. Журналистика: профессиональные стандарты. — Екатеринбург, 2007. 3-бет.
13. Mirzaqobilova M. Ta’lim-tarbiya nashrlarida jurnalist ixtisoslashuvi. Bitiruv malakaviy ishi. – T. 2015.
14. Мисонжников Б.Я. Введение в профессию: журналистика, 2019. Эл.ресурс: [хттпс://студме.орг/315592/зжурналистика/введение_в_профессию_зжурналистика](https://студме.орг/315592/зжурналистика/введение_в_профессию_зжурналистика)

15. Накорякова К.М. Литературное редактирование: Общая методика работы над текстом. Практикум. – Москва: “ИКАР”, 2002. 13-бет.
16. Ногалес К., Крутко С. Введение в журналистику. [//https://4brain.ru/journalism/1.php](https://4brain.ru/journalism/1.php)
17. Oliy jurnalistika kurslarida ixtisoslashuv masalalari mavzuida ilmiy-amaliy seminar materiallari. – T.: 2010, 31-bet.
18. Oliy jurnalistika kurslarida ixtisoslashuv masalalari mavzuida II ilmiy-amaliy seminar materiallari. T.: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi. 2013, 5-bet.
19. Ortiqova Yu. Yangi zamonaviy texnologiyalar, media bozor va matbuot//“O‘zbekiston matbuoti”, 2016, №5-6. 85-86-betlar.